

marife

bilimsel birikim

ORYANTALİZM

Muhammed Hamidullah'ın
Aziz Hatırasına

yıl : 2 sayı : 3 kış 2002

İNKULTURASYON: KÜLTÜRLER KARŞILAŞMASINDA İNCİL

Yazan: Ary A. Roest CROLLIUS

Çeviren: Mehmet AYDIN*

“İnkulturation” terimi, özellikle üçüncü dünyanın ve “Mission’un” problemleriyle meşgul olanlar tarafından kullanılmıştır. Bugün,¹ İnkulturation terimine atfedilen anlam oldukça yenidir. İnkulturation sözü, İncil ve kültürün karşılaşmasıyla ilgilidir. Birçok insan, kültür deyince, İncil’in nüfuz etmediği eski kültürleri akla getirmektedir. Fakat İnkulturation, toplumlarda insanlara İncil’in hitap ettiği her yerde olmaktadır. Hakikatte kültür, toplumun bir fonksiyonu ve bir ifadesidir. Bu kısa makalede, İnkulturation problemi açıklanmaya çalışılacaktır. Bu açıklama, tezahürlerin çokluğu-na ve bu sürecin durumuna işaret edilerek ve insanın Hıristiyan imajının aracı ve merkezi pozisyonu gösterilerek yapılacaktır.

İncil’i Yayma ve İnkulturation: İncil’in her ilan tarzı bir İnkulturation hareketi değildir. Resullerin İşleri VIII bölümünde anlatıldığı gibi Philippe’in ve Habeşlilerin karşılaşması olayı, bir İncil’i yayma olayıdır. Ancak burada, İnkulturation olayının olduğunu söyleyemeyiz. Pentecote sabahında aynı inançta birleşen dillerin ve kültürlerin çokluğu, İnkulturationun bir sembolü olarak telakki edilebilir. Fakat bizzat bu vaaz, İnkulturationa bir örnek olamaz, İnkulturation, İncil’in ilanı ile temasa geçen bir toplumla kurulan ilişkidir. Burada yeni bir ayırım yapmak zorundayız. Toplumun bütün veçhelerinin, direkt olarak İnkulturationla ilişkisi yoktur. İnkulturation olayını incelemek için, kültür konusunda açık bir fikre sahip olmak gerekir.² Burada kullanılan kültür kavramı, tiyatro ile, müzikle, plastik sanatlarla sınırlı değil; bilakis beşerin gerçekleştirdiği bütün ifadeleri içine alacak şekilde genişler. Öyle ki bu kültür, beşer topluluklarının karakteristiği olarak nakledilmiş tutarlı bir birlik olarak takdim edilmiştir.

Kültürler: Bu muhteva içinde “kültür”den bahsederken, bugünkü cemiyette “kültür” terimini daima çoğul olarak dikkate almak gerekecektir. Bir toplum içinde İncil’in yayılması, daima, farklı kültürlerle temasa girerek olmaktadır. Gerçekten, mis-

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, mhaydin@selcuk.edu.tr

¹ Bak: What is so New about İnkulturation? Rome, Gregorian University press, 1985, s. 1-18.

² a.g.e, s. 33-54.

yonerlik vaazı için İncil'i propaganda eden kişi, bir başka kültürden gelmektedir. Yine de bu, ikinci defa İncil'i yaymayı öngören bir toplum için de bir gerçektir. Çünkü bir kültür çerçevesinde hızlanmış bir gelişmede aynı kültür içinde, kültürel şekillerin çoğalmasına götürmektedir. Bununla beraber, kültürlerin bu çoğulculuğunun teolojik temeli bu antropolojik delilden daha uzağa uzanmaktadır. Bu özellikle Yeni-Ahit'teki kurtuluş tarihinin olayıdır ki, kültürlerin çokluğu, tek biçimliliğe indirilemez.³ Hakikatte "İnkulturation"un, İncil'in farklı kültürel ifadeleriyle; farklı farklı kültürlerin taşıyıcıları arasındaki karşılaşma vasıtasıyla gerçekleştiğini müşahede ediyoruz. Farklı kültürler arasındaki karşılaşma, İncil'i yaymanın gerçekleştiği bir ortam ve vasıta. İnkulturationu incelemek için farklı kültür gruplarının veya fertlerinin karşılaştığı yerde acculturatif sürecin bilgisi önemlidir.

İdeal ve Gerçek: Farklı kültürler teması içinde, bir takım âdetlerin, yapıların, değerlerin, normların, ifadelerin ve söz konusu kültüre ait davranış tavsiyelerinin bir karşılaşması vardır. Bu karşılaşma, pasif bir mukayese olabildiği gibi, çekişmelerle yüklü bir karşılaşma da olabilir. Her defasında karşılıklı bir saygı ve tercihi bir seçim meydana gelir. Saygı ve seçim her zaman akılcı bir sürece göre oluşmaz, söz konusu duruma duygusal faktörler de girmektedir. Kültürel unsurların mukayesesinde bazen, denklemin bir üyesi çok idealize edebilir ve diğer üyesi takribî olarak doğrulanabilir. Mesela "Doğu Kültürü"nü sık tebçilini müşahede ediyoruz. Bir yandan doğu kültürünün mistik, müşahedeci, barışa ve topluma temayülü anlamına işaret edilirken; diğer yandan, Batının akılcılıkla, aktifçilikle ve ferdiyetçiliğe varan bir hukukî fikirle lekelenildiği fikrine varılabilir. Tartışmalar içinde bu tür karşılaşma modelinden sakınmayı denemek ve ideali idealle, gerçeği gerçeğe mukayese etmek faydalı olabilir.

Soyutlama ve Gerçek: "İnkulturation" üzerindeki konuşmada bir takım süreçlerin mücerret bir durumdan daha öteye uzandığı daima söz konusudur. Bu durumlarda, kullanılan terimlerin, benzer bir muhtevayı muhafaza eden realiteden oldukça uzak olması, mümkün değildir. Mesela, "Batı Kilisesi'nden" veya "Afrika Kilisesi'nden" bahsedildiği zaman, "Batı Kilisesi" nasıl düşünülecek? Batı Avrupa'daki, Kuzey Amerika'daki, yahut Roma ayin usulü kilisesi mi düşünülecek? Tecrübî ve kültürel ifadeler boyutunda, Sicilya Kilisesi ile, Hollanda Kilisesi arasında belirli farklılıklar vardır. Yine, Peru kiliseleri ile Polonya kiliseleri arasında da aynı şeyi görmek mümkündür. Hollanda gibi nispeten küçük ülkelerde, dinî pratik seviyesinde kültürel farklılıklar görülmektedir. Az anlamlı ve genelleştirici terimlerin kullanılması, ülkelerde ve kıtalarda bulunan özel kiliseler arasında bazen çok derin kültürel farklılıklar olduğunu bilmemek, resmî bir mahallî kilisenin meydana gelmesine katkı sağlamayı isteyen bir inceleme için verimli bir husus değildir. O halde İnkulturation etüdünün daima misyonun realitesinde ve belli bir kilisenin bölgeselciliğinde gerçekleşmiş olması gerekir.

Kuyudaki Kurbağa: Muhtelif yerli dillerde, çok anlamlı bir ifade, yeterli bir tavra işaret etmektedir: Muhtemelen kurumuş bir kuyunun dibini kurbağa görmüştür. O, bütün dünyasının bilincine sahipti ve ondan yararlanıyordu: Bir başka bir şey düşünülemezdi. Aynı şekilde kültür alanında bazen kültürler arası sürekli temaslar realitesini tanımayan "Apartheid" bir tavır gösterebilir.

Bir kuyunun dibiyle ufkun sınırlandığı mahallî bir kiliseye ait kültürel bir karakter de böylece yutulmuştur. Tabiatıyla bunun bir ve evrensel kilise birliğinin tecrübesi

³ J. Gril, *L'expression de la foi dans les cultures humaines*, Paris, Le Centurion, 1975 "la pentecote et le pluriel des cultures" s, 109-118.

için; bir takım sonuçları da olmuştur. Bu birlik, mahallî kilisede müşahhas şekilde bulunuyor. Fakat o, bununla sınırlanamaz. O, mahallî kiliselerin kendi aralarında mümkün olan bütün temaslarından daha çok şeyi ifade etmektedir.

Benzer kültürel kimlikler seviyesinde, terminoloji, kültürel doktrin, dinî erkân ve âdetler, iletişim şekilleri ve yapıları, kilisenin evrenselliği gibi konularda bir kilise, kendi ifade şekillerine sahiptir. "Kültürel kimlik", imanî done'deki kimlik, kültüre indirgenebilen kilise pratikleri kimliği anlamına gelmemektedir. Ancak kültürü aşan bu done-lerin de bir takım kültürel veçheleri vardır. Bu kültürel veçhe, imanın donesiyle öylesine birleşmiştir ki, sadece insanî ve kültürel olanı aşmış, değişim ve adaptasyonun antropolijik kanunlarına mukavemet etmiş ve bir kilisenin özünün tarifi içinde değişmeyen ve evrensel bir ifade haline gelmiştir. Başka bir ifadeyle söylersek, İnkulturation ele alındığı zaman sadece ilk olarak kültürel antropoloji söz konusu değil; kilise ilahiyatı söz konusudur.

İnsanın Hıristiyan İmajı: Kiliseye ait müşahede bizi, zarurî olarak kilisenin temeli ve birinci yolu olan insana götürmektedir.⁴ Milletlerin kültürel realitesine daha derin şekilde İncil'in nüfuz ettiği yer, İnkulturation sürecidir. İnsanın Hıristiyan imajı kültürle İncil arasındaki bir bağ gibidir. İnsanın bu Hıristiyan imajı, asırlar boyunca şekillenmiştir. O, vahiy ile ilham edilmiştir. Fakat, insanlığın farklı kültürlerle temasının tarihi içinde gelişmiştir. İnsanın Hıristiyan imajı temel çizgileri içinde değişmemektedir. Bazı kültürlerde ve devrelerde o, daha belirli farklı yüzeyleri tanımaktadır. İnsanın bu Hıristiyan imajı, bir yandan beşerî müşahhas bir realite, bir done iken; diğer taraftan o bir idealdir. Bir done olarak insan, bugün olmadığı bir şeye olmaya çağırılmıştır.

O, done olarak, aynı zamanda yeni yaratılışa iştirak eden ve "Dirilmişliğin" zafere belirten bir durum sergilemektedir. İnsanın Hıristiyan imajının en temel çizgisi, İsa'nın örneğine göre Tanrı'nın imajı olmaktır. Çünkü İsa, babanın ve aşkının sırrını göstererek, insanı bizzat insanda göstermiştir.⁵ İnsanın Hıristiyan imajının gelişmesinde kristoloji, kritik bir fonksiyona sahiptir. Özellikle, tarihte görüldüğü gibi insanın imajındaki müphemiyet karşısında İnkulturation yolundaki her adımda, Tanrı'nın sözünün tamamını ve Tanrı'nın bir imajı olan insanın gelişmesini göz önünde bulundurmak gerekecektir. Çünkü burada, müşahhas tarihte iki realitenin nüfuzunun evrimi söz konusudur. Beşerî kültürle nakledilen insan imajının olduğu yer, kritik bir andır. Çünkü o, bu nüfuz olayına mukavemet etmekte ve o halde orada bir temizlenme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Mükemmel olmayı istemeksizin Gaudium ve Spes'den hareketle, insanın Hıristiyan imajının önemli çizgilerine işaret edebiliriz: İnsanın değeri, insanın devredilmeyen hürriyeti, insanın orijini olan Tanrı ile birliğe eğilimi, insanın en derin temeli ve liyakatı, tarihte yaşayan ve tarihi aşan beden ve ruh olarak insanın temel birliği, eğilimi ve orijini nedeniyle cemiyetin bir üyesi olarak insan, bütün insanların bir tek beşerî aileyi oluşturma eğilimleri, her insan kalbinde ve her grupta sadece insan tarafından gerçekleştirilemeyen bir kurtuluşa ve birliğe doğru çağrı....

Bu insan imajı, Galatyalılara 6/14-16 da ve 2. Korintoslulara 5/17-18'in yeni yaratılışın proje ve realitelerinin yeniliklerinde takdim edilmektedir. İnsanın bu imajı, insanın en derin arzusuna cevap vermektedir. Bu imaj, insanlığın büyük dinlerinde ifade edilen beşer ruhunun en büyük şekilde gerçekleştirilmiş orijinal ve vadedilmiş

⁴ Jean Paul II, Encyclique "Redemptor Homminis" No:14.

⁵ Gaudium et Spes, No:22.

birliğin dinamik ilişkisi içinde yer almıştır. Yine bu imaj, farklı ideolojilerin yorumları ve kültürleri içinde yansımaktadır. Kilisenin misyoner şuuru, saygı ve sağduyu ile karakterleşmektedir. Misyoner tutumu, daima her insanda olan şey için büyük bir saygı ile hareket etmektedir. (Yuhanna:2/25) Bu da önemli ve çok derin problemleri ilgilendiren insan ruhunu derinlemesine hazırlamak içindir. Burada, istediği yerde üfleyen ruhun onda bıraktığı her şeye saygı söz konusudur (Yuhanna: 3/8).⁶

İnkulturation sürecinde insanın bu imajı, referansın merkez noktasıdır. Öyle ki, bu noktada vahiy ve kültür tarihi, birbirine eklenmiştir. Bu süreçte insanın bu imajı, İncil ve Kültür arasında bir ara bulucu fonksiyonuna sahiptir. İnsanın bu imajının hazırlanması, mahallî kilisede müşahhas bir durum içinde aktüelleşmesi, verimli bir İnkulturationun ilk gereğidir.

Bu evrensel boyut içinde, insanın Hıristiyan imajı, bir ayrıma kadar varan bir özellik içinde kapanma, İnkulturationu muhafaza etmektedir.

Koruma ve İlerleme: Bir kültür, her nesilde yenilenen, yaşayan bir organizmadır. Yaşlanan şekiller ve unsurların yerine, insan ruhunun yeni yaratılışları veya başka kültürlerden ödünç alınan unsurlar geçmektedir. İnkulturation sürecinde, yaşlanmanın muhafazası söz konusu olamaz. Fakat, kültürün yenileştirici güçlerini ayırmak ve onları, Hıristiyan imanı ve hayatının ifadesinde kullanmak söz konusudur.

Hedef mahallî kiliselerden, kaybolma noktasında olan kültürel edinmelerden bir müze yapmak değildir. Kilise misyonu, bütün milletleri, tarih boyunca Allah'ın yegâne cemaatinin haccına katılmaya davet etmekten ibarettir. Hacda, müzeyi arkasından sürüklemek mümkün değildir. Mahallî kilisede, özellikle, moderniteye bağlı kültürel değişikliklerin hızlanmaya başladığı bölgelerde, (zaten bu kilisenin inşasına yardım isteyen) eskiye olan kompleks bir tutum, bir koruyuculuk, yabancıya olan garip bir tercih keşfedilmektedir. Bu, özellikle, mahallî genç nesil tarafından anlaşılmuş ve toleransla karşılanmıştır. Bu İnkulturation sürecinde, sorumluluğu taşıdığını bilmek önemlidir. Ancak hedefleri ve vasıtaları ayırmak kadar, projelerin gerçekleşmesi de bu işle alâkalıdır. Sorumlu olan sadece, misyoner, pastoral ve ilmihal değil, bu sorumluluğu taşıyan, kültürel ve hiyerarşik yapıların farkında olan bütün Hıristiyan cemaatidir. Burada cemaatin büyük grupları içindeki yönetime, kültürel değişime saygılı davranılacaktır. Orada sadece aydınlanmış veya aydınlanmamış fertlerin görüşüne ve arzusuna riayet edilmeyecektir. Çünkü kültürel doneler kadar hiyerarşik yapılar da kilisedeki mahallî yapılardan daha yaygındır. Olduğu gibi realiteye açılma, mahallî kilise cemaatinin kollektif ferdiyetçiliği veya buna ait bir grubun içine düşmenin en iyi garantisini vermektedir.

Kültür Durumunun Çoğulculuğu: Bir dünya medeniyetinden bahsetmek doğru olmasa da, kompleksli bir süreçten kısa şekilde bahsetmek veya sınırlı bir kavramı tespit etmek söz konusu olmaktadır.⁷ İnkulturationun evrensel süreci, kültürlerle ve alt kültürlerle nispetle ayrılan durumların çoğulculuğu içinde gerçekleşmektedir. Yine de İnkulturation sürecinin daha genel bir söylemini kolaylaştırmak için, bu durumların temel birkaç formunu ayırmak kolay değildir.

İlk olarak bir başka din tarafından şekillenmiş ve etkilenmiş bir kültürle, İncil arasındaki karşılaşmaya işaret edebiliriz. Yukarıda izah ettiğimiz insanın Hıristiyan

⁶ Redemptor Haminis, No: 12.

⁷ Le'vi- Straus, *Race et Histoire*. Paris. Gonthier, 1961, s.77 R. Schwarz, *Menschliche Existenz und modern welt*, Berlin, 1967,II, No:22.

imajının "antropolojik arabuluculuğu" burada merkezî bir durum gösterir. Çođu zaman bu tip İnkulturation, dogmaların ve doktrinlerin mukayesesine kendini veren, profesyonel ilahiyatçılarının işi haline gelmektedir.

Bununla beraber, zarurî olarak bu tip İnkulturationa refakat eden diyologda, tartışma olmayan, karşılaşma ve birlikte olma yine merkezî durumdadır. Dinî tecrübe, bayramların kutlanması, ilahiler ve danslar, ibadet ve dinî erkan, haclar ve hikayeler, birlikteliğin farklı şekilleri ve heteredokslar da önemli hale gelmektedir. Açıkça anlaşıyor ki, sadece iki kùltürle karşılaşma söz konusu değildir. Bu karşılaşmada İncil, bir kùltürden diğesine nakledilmiş olmalıdır. Çünkü İncil'in sorguladığı kùltür, tamamen İncil'in tesiri dışında bulunmaktadır. İnsanın, kilisesinin yolu olarak kabul edilmesi, ilk sırada gelmektedir. Yine Kutsal-Ruh'u, Tanrı'yı tanıma tarzında kabul etmek gerekir. Yine kabul etmek gerekir ki Kutsal-Ruh, herkese Paskalya'nın sırrına iştirak etme imkanını vermektedir.⁸ İsa'da insanlığın bütünlüğüne, her insanın temel eğilimi, kendini aktif bir kriter olarak kùltür seviyesinde takdim etmektedir. Bu aktif kriter ki, bir kùltürün farklı unsurlarını tasnif ediyor ve yönetiyor. Yine o, onları temizliyor ve değiştiriyor, onları yeniliyor ve onları zenginleştiriyor. Bu İnkulturation süreci içinde, temel tarzda var olan kriter, aktivitesini geliştirebilir.

Kùltürün bir başka durumu ise yapısal bir haksız durumdur. Bu ise ifadesini hakim kùltürde bulmaktadır. İnkulturation aksiyonunda insanın kişilik liyakatına muhalefet eden sosyal adaletsizlikler karşısında İncil'in tenkidi fonksiyonundan çıkan ve hürriyette onun gelişimine engel olan birtakım öncelikler vardır.

İnsanlar açıktan ızdırap çektiklerinde ve evsiz insanlarla karşılaşıncı ilk önce Evharistiya kutlamalarının İnkulturationu ile meşgul olmamak gerekir. Böyle bir yerde, kilise mimarisinin, İnkulturation ilk iş değildir. İnsan haklarının evrensel beyanati içine demirlenmiş, meşru hürriyetler temelinde serbestçe hareket etmesi, imkansız hale geldiğinde veya hakim bir ideoloji ile kilise rahatsız edildiğinde bir başka oluşum ortaya çıkmaktadır. Bu durumlar, totaliter rejimlerde kendini göstermektedir. Bu durum, dinî deliller veya bu delillerin sistematik müzakeresi üzerine dayanmaktadır.

Nihayet, bir durum daha zikretmek gerekir ki, bu durumda "İnkulturation" laikleşmiş bir ortamda oluşmakta ve orada, "ikinci olarak İncil'i yayma" zarurî olarak ortaya çıkmaktadır.⁹ Açık ki bu durumlar karşılıklı olarak birbirini dışlamaz. Fakat bu durumlar kendilerini kombine olarak takdim etmektedir. Bu işaret, İnkulturation sürecinin çok çeşitliliğini vermekten ibarettir. Bu makale bu sürecin yüzeyel çoğulculuğunu gösterme hedefini gütmektedir. Müteakip bir çalışma içinde İnkulturation'un teolojik ve antropolojik veçhelerini derinleştirmeyi ümit ediyoruz.

⁸ Gandium et Spes, No:22

⁹ S. J. İnkulturation and the challenges of modernity, *İnkulturation* I. Rome, Gregorian University press, 1982.